

22.11.2018

EOAK/5076/2017 ja EOAK/6309/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

VANGIN RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMAN TAVOITTEIDEN ETENEMINEN

1 KANTELU

Asia EOAK/5076/2017

Kantelija pyysi tutkimaan - - - vankilan menettelyä rangaistusajan suunnitelmansa suhteen.

Kantelija kertoi, että hänelle laadittiin rangaistusajan suunnitelma helmikuussa 2015 eikä suunnitelman etenemisestä ole tämän jälkeen (20.8.2017 mennessä) kertaakaan keskusteltu hänen kanssaan, vaikka valtioneuvoston asetus vankeudesta määrittää, että rangaistusajan suunnitelmaa pitäisi päivittää kolme kertaa vuodessa.

Kantelija kertoi käsityksensä olevan, että henkilökunta pitää muutaman kerran vuodessa ns. ransu-kokouksen, mutta vangeilla ei ole mahdollisuutta tulla kuulluksi siinä. Kantelijan näkemys on, ettei toiminta nykyisellään palvele tavoitetta tehdä rangaistusajasta seuratumppaa ja suunnitelmallisempaa sekä vankia motivoivaa ja vapauteen valmentavaa. Kantelijan mukaan vankien osallistumattomuudesta seuraa myös, että rangaistusajan suunnitelmiin voi tulla virheellisiä negatiivisia merkintöjä, kuten hänenkin kohdallaan oli käynyt. Virheelliset merkinnät voivat puolestaan johtaa virheellisiin päätöksiin, koska rangaistusajan suunnitelmiin kirjatulla merkinnöillä voi olla suuri merkitys vankia koskevassa päätöksenteossa.

Kantelija kirjoitti lisäksi, että rangaistusajan suunnitelmat koetaan usein ylhäältäpäin sanelluiksi eikä vankia suunnitelmaa laadittaessa todellisesti kuulla.

Asia EOAK/6309/2017

Kantelija arvosteli sitä, ettei hänen rangaistusajan suunnitelmaansa päivitettykään syksyllä 2017, kuten hänelle oli luvattu ja mistä lupauksesta hän oli edellisessä kantelussaan kertonut.

Hän kirjoitti myös, että joskus rangaistusajan suunnitelman tavoite merkitään "ei toteutuneeksi", jos tavoitetta edistävää toimintaa ei ole ollut edellisen päivityksen jälkeen. Kantelija oli huolissaan tästä vangille negatiivisesta seikasta, koska hänen mukaansa pitkäaikaisvangilla voi olla tarvetta pitää kyseisestä toiminnasta taukoa ja toisaalta osa tavoitteista on sellaisia, joiden edistämiseksi ei ole mahdollista koko ajan tehdä jotain.

Kantelija käsitteli yksityiskohtaisesti rikosseuraamusesimiehelle esittämiään pyyntöjä saada tuloste rangaistusajan suunnitelmastaan ja tiedusteli, tuleeko vangille pyynnöstä tulostaa rangaistusajan suunnitelma. Hänen mukaansa hänelle ei ole kantelussa yksilöidyistä kahdesta kirjallisesta ja kolmesta suullisesta pyynnöstä huolimatta toimitettu rangaistusajan suunnitelmaa.

Lopuksi kantelija totesi, ettei rangaistusajan suunnitelmasta käy ilmi, milloin se on viimeksi otettu uudelleen käsiteltäväksi eikä se, mistä kirjauksista hänelle on annettu tieto.

Kantelija antoi asiaan EOAK/6309/2017 vastineen, jonka johdosta pyydettiin lisäselvitys ja -lausunto. Näitä selostetaan tarkemmin jäljempänä kohdissa 3.4 ja 3.6.

2 SELVITYS

Kanteluasian EOAK/5076/2017 johdosta hankittiin - - - vankilan selvitys (28.8.2017) sekä - - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto (13.10.2017).

- - - rikosseuraamusalueen arviointikeskus käytti sille varattua tilaisuutta lausua asiasta (23.8.2017).

Käytettävissäni on ollut myös:

- Kanteluun liitetty kantelussa mainittua virhettä koskeva asiointilomake
- - - vankilan selvitykseen liitetty kantelijan rangaistusajan suunnitelma (tulostettu 28.8.2017)

Kanteluasian EOAK/6309/2017 johdosta hankittiin

- - - vankilan rikosseuraamusesimiehen selvitys (15.11.2017), johon - - - vankilan johtaja on ilmoittanut yhtyvän (sähköposti 16.11.2017)
- - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto (11.12.2017)

Kantelija antoi 30.4.2018 vastineen, minkä jälkeen hankittiin - - - vankilan lisäselvitys (25.5. ja 6.6.2018), - - - rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen lausunto (28.5.2018) sekä - - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lisälausunto (20.6.2018).

Käytettävissäni on ollut myös:

- Kanteluun liitetty kantelijan rangaistusajan suunnitelma (tulostettu 25.6.2017)
- Vastineeseen liitetty kantelijan rangaistusajan suunnitelma (tulostettu 1.12.2017)
- Selvitys (kuvakaappaukset) rangaistusajan suunnitelmaan tulostumattomista suunnitelman tavoitteiden seurantakirjauksista (tilanne 9.5.2018)
- Julkaisu Rangaistusajan suunnitelmat – opas toteutukseen, kirjaamiseen ja arviointiin, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opetusmoniste 1/2008
- Kantelijan rangaistusajan suunnitelma (tulostettu 17.5.2018)

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Rangaistusajan suunnitelmaa koskevat muun muassa seuraavat säädökset.

Vankeuslaki

4 luku

6 §

Rangaistusajan suunnitelma

Vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten (rangaistusajan suunnitelma).

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusajana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen

tarpeensa. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontaa koskevasta rangaistusajan suunnitelmasta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (400/2015). (10.4.2015/403)

Rangaistusajan suunnitelman sisällössä ja laajuudessa otetaan huomioon vangin rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saadut tiedot.

7 § (10.4.2015/393)

Suunnitelman laatimismenettely

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa tai muussa täytäntöönpanotoimien aloittamisesta vastaavassa yksikössä. Suunnitelmaa tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan.

Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vankeuteen tuomitun kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa ja siihen sisältyvää vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä tuomitun suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Suunnitelman seuraamisesta vastaa tähän tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Suunnitelman toteutumista on seurattava ja sen ajantasaisuudesta on huolehdittava. Suunnitelma on otettava uudelleen käsiteltäväksi yhdessä vangin kanssa säännöllisin väliajoin sekä myös, jos sitä ei noudateta.

Vankeuslain 4 luvun 11 §:ssä säädetään päätösvallista. Sen mukaan rangaistusajan suunnitelmasta päättää arviointikeskuksen johtaja, työjärjestyksessä määrätty arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimiva virkamies, rikosseuraamusalueen työjärjestyksessä määrätty yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan sijaisena toimiva virkamies.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta

15 §

Rangaistusajan suunnitelman sisältö

Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon:

- 1) tuomitun tai vangin aikaisempi rikollisuus, tuomitun tai vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus;
- 2) tuomitun tai vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat;
- 3) arvio tuomitun tai vangin työ- ja toimintakyvystä;
- 4) tekijät, jotka lisäävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin;
- 5) tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää;
- 6) turvallisuuteen vaikuttavat tekijät.

Rangaistusajan suunnitelma sisältää:

- 1) vankeusajan keskeiset tavoitteet;
- 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta;
- 3) turvallisuuden ylläpitämiselle asetettavat vaatimukset;
- 4) tiedon sijoitusvankilasta;
- 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 6) suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman.

Kun suunnitelma laaditaan edellä 7 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa ennen rangaistuksen täytäntöönpanon alkamista, suunnitelman tulee sisältää ainakin tietoja toiminnasta rangaistusajana sekä mahdolliseen koevapauteen ja ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvistä asioista. Suunnitelmasta on ilmevä myös tiedot vankilasta, johon tuomitun on saavuttava tai johon hänet on toimitettava sekä rangaistuksen suorittamisen aloittamispäivä.

16 §

Rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen ja seuranta

Rangaistusajan suunnitelman täytäntöönpanosta vastaa sijoitusvankila. Sijoitusvankila huolehtii myös niistä valmisteluista, joita vangin päästäminen valvottuun koevapauteen tai ehdonlaiseen vapauteen edellyttävät.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa. Jos rangaistusaika on lyhyempi kuin neljä kuukautta, suunnitelma on otettava tarkasteltavaksi hyvissä ajoin ennen vangin vapauttamista.

Jos täytäntöönpanossa todetaan välttämättömäksi poiketa rangaistusajan suunnitelmassa vahvistetuista tavoitteista, vankilan on tehtävä arviointikeskukselle esitys suunnitelman muuttamisesta. Samoin on meneteltävä, jos suunnitelman noudattaminen edellyttää vangin siirtämistä toiseen vankilaan, jolle arviointikeskus ole siirtänyt toimivaltaa asiassa vankilalle.

3.2 Rangaistusajan suunnitelman "päivittäminen" - - - vankilassa

Eräissä muissa kanteluasioissa (EOAK/4343/2017 ja EOAK/6734/2017) on tullut esiin epätie-toisuutta päivittäminen-ilmaisuun sisällöstä. Tämän kielellisen epäselvyyden vuoksi totean seuraavan.

Päivittäminen-ilmaisua ei löydy säädösteksteistä, ei vankiloita eikä myöskään arviointikeskuksia koskevista vankeuslain tai vankeudesta annetun asetuksen säädöksistä. Vangit, Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköt ja myös ylin laillisuusvalvoja ratkaisuihissaan ovat kuitenkin melko vaikiintuneesti käyttäneet tätä ilmaisua siten, että useimmiten sillä on viitattu vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 16 §:ssä säädettyyn vankilan velvollisuuteen seurata rangaistusajan suunnitelmaa ja ottaa se tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa. "Päivittäminen" ilmaisua on tässä merkityksessä käytetty vankiloiden toiminnan yhteydessä myös yliopistollisessa tutkimustyössä ja Kriminaalihuollon tukisäätiön käytännön työssä. Yleensä asiayhteydestä käy ilmi, kanteleeko vanki vankilan vai arviointikeskuksen menettelystä rangaistusajan suunnitelman "päivittämisen" suhteen.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista koskevista päivityksistä vastaa vankila ja itse tavoitteiden päivityksestä vastaa arviointikeskus. Puhuttaessa vankilan "päivitysvelvollisuudesta" tarkoitetaan siis yleensä sitä, että rangaistusajan seurannasta vankilassa vastaava virkamies käy yhdessä vangin kanssa läpi vähintään kolme kertaa vuodessa, ovatko arviointikeskuksen asettamat tavoitteet toteutuneet tai edenneet vai eivät.

Myös tässä asiassa kantelija näyttää ensisijaisesti tarkoittavan tätä vankilan ja rikosseuraamus-esimiehen velvollisuutta.

3.2.1 Selvitys ja lausunto

- - - **vankilan** selvityksen pääsisältö on, että vankilan yleisen käytännön mukaan vankien rangaistusajan suunnitelmia päivitetään kolme kertaa vuodessa ja suunnitelmien seurannasta vastaavat asuinostojen rikosseuraamus-esimiehet. Moniammatillinen asiantuntijatiimi kokoontuu säännöllisesti vuosittain kolmesti. Tällöin keskustellaan jokaisen vangin suunnitelmista yksilökohtaisesti ja pyritään löytämään uusia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Vankien suunnitelmia käydään läpi myös käytännön työn lomassa, siis muutoinkin kuin vuosittaisissa ransutii-mikokouksissa.

Vankilan selvityksessä tuodaan esiin myös, että vuodesta 2017 lähtien vankilassa on varattu pitkäaikaisvangeille mahdollisuus olla läsnä keskustelemassa rangaistusajan suunnitelmasta kerran vuodessa yhteisessä palaverissa, jossa suunnitelmaa tarkastellaan yhteistyössä arviointikeskuksen edustajan, rikosseuraamusesimiehen sekä vangin kanssa. Selvityksessä mainitaan myös, että kantelijalla tämä mahdollisuus on tulevan syksyn aikana.

Selvityksessä kerrotaan edelleen, että vangit ovat aktiivisia toimijoita omassa asiassaan ja käyvät rangaistusajan suunnitelman toteuttamiseen liittyviä keskusteluja eri aloja edustavien virkamiesten kanssa.

- - - **rikosseuraamusalueen aluekeskus** katsoo lausunnossaan, että vangin läsnäolo rangaistusajan suunnitelman päivittämistä koskevassa tilaisuudessa kerran vuodessa ei ole riittävää. Aluekeskuksen mukaan kolmesti vuodessa tapahtuva rangaistusajan suunnitelman päivittäminen tarkoittaisi noin neljän kuukauden välein tapahtuvaa päivystilannetta yhdessä vangin kanssa hänen niin halutessaan. Aluekeskus toteaa, että kaikkien vankien kohdalla rangaistusajan suunnitelman tavoitteet eivät kuitenkaan läheskään aina kyseisellä aikavälillä etene eriyistä. Tällöinkin vangin kanssa tulisi kuitenkin keskustella asiasta ja vankitietojärjestelmään muistaa tehdä kirjaus asiasta.

3.2.2 Kannanotto

- - - vankila ei ole noudattanut vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 16 § 2 momentissa rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuraamisesta ja suunnitelman tarkasteltavaksi ottamisesta säädettyä, kun seuranta ja tarkastelu on tehty ilman vangin läsnäoloa.

Vankilan selvityksessä ei ole nimenomaisesti todettu, oliko kantelija mainitussa seurannassa läsnä vai ei. Ottaen huomioon, mitä selvityksessä kerrotaan pitkäaikaisvankien osallistumisesta palaveriin kerran vuodessa vuoden 2017 alusta lukien sekä erään toisen kanteluasian (EOAK/4343/2017)¹ yhteydessä saatu selvitys - - - vankilan käytännöstä, pidän selvitetynä, että kantelija ei ole osallistunut vähintään kolme kertaa vuodessa rangaistusajan suunnitelmansa seurantaan ja tarkasteluun, ”päivittämiseen”. Olen tuohon aiempaan kanteluasiaan antamasani päätöksessä (24.9.2018) todennut muun muassa seuraavaa.

”Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan moniammatillinen tiimi on kolme kertaa vuodessa käsitellyt rangaistusajan suunnitelmia. Tämä on erittäin hyvä, mutta menettely ei vastaa rangaistusajan suunnitelmaa koskevan sääntelyn tarkoitusta, koska suunnitelman seuranta ja tarkastelu ei ole tapahtunut vangin kanssa.

Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan rangaistusajan suunnitelman sisältö on - - - vankilassa usein esillä vangin asioidessa eri työntekijöiden kanssa. Tämäkin on erittäin hyvä, mutta vankilan lisäselvityksessä kuvailtu menettely ei vastaa asetuksessa tarkoitettua suunnitelman seuranta ja tarkastelua eikä voi korvata sitä.

Säädöstekstit ovat jossakin määrin tulkinnanvaraisia menettelyn osalta. Eri yhteyksissä esitettyjen keskushallintoyksikön ja rikosseuraamusalueiden kannanottojen perusteella on kuitenkin vakiintunut tulkinta, että rangaistusajan seurannasta ja tarkastelusta vankilassa vastaa siihen nimetty virkamies, joka yleensä on rikosseuraamusesimies, ja että tämä seuranta ja tarkastelu tulee tehdä yhdessä vangin kanssa vähintään kolme kertaa vuodessa. Lain ja rangaistusajan suunnitelman tarkoitus huomioon ottaen muunlaista menettelyä ei voi pitää perusteltuna eikä riittävänä.

Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Tämän tavoitteen saavuttamista tukevana työvälineenä on vangin rangaistusajan sunni-

¹ Päätös on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilla kohdassa ratkaisut.

telma. Jotta vangin elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen olisi tehokasta, vankia tulee vankilassa pyrkiä ohjaamaan rangaistusajan suunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden suuntaan ja tukemaan häntä niiden saavuttamisessa. Nähdäkseni rangaistusajan suunnitelman seuranta- ja tarkasteluvelvollisuus ("päivittäminen") on asetettu juuri tässä tarkoituksessa, osaltaan edistämään ja palvelemaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitetta, jotta se toteutuisi mahdollisimman tehokkaasti. Tavoite ei voi toteutua "ulkopuolelta", ilman vangin osallisuutta ja myötävaikutusta.

Vankeuslain tavoitteisiin pyrkiminen, vangin ohjaaminen ja tukeminen, voi siis toteutua vain olemalla vangin kanssa vuorovaikutuksessa. Vankilan velvollisuus on pyrkiä toteuttamaan suunnitelman tavoitteita yhteistyössä vangin kanssa. Nähdäkseni seurannassa on kyse nimenomaan vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä vangin kanssa. Jotta seurannan tavoite toteutuisi, vangilla tulee olla tilaisuus keskustella asetetuista tavoitteista ja niiden toteutumisesta, esittää omia näkemyksiään tilanteesta sekä saada tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa siitä, miten tavoitteisiin on mahdollista edetä. Jos seurannan tekee vankilan työntekijöiden muodostama tiimi vangin olematta läsnä, seurannan pääasiallinen tavoite ei toteudu.

Vähintään kolme kertaa vuodessa tapahtuvassa seurannassa on siis kyse kokonaisvaltaisesta rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden etenemisen seuraamisesta, viime aikaisten tapahtumien ja vangin tilanteen yhteenvedosta. Ymmärtääkseni tällöin on tarkoitus käydä läpi suunnitelmassa asetetut tavoitteet ja arvioida, ovatko ne edenneet ja miten niiden saavuttamista jatketaan. Vankia voidaan tällöin myös motivoida ja kannustaa. On selvää, että - - - vankilan kertomassa vangin ja yksittäisten työntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa, joka sinänsä on erittäin positiivista, ei ole ollut kyse tällaisesta kokonaisvaltaisesta arviosta, vaan kunkin työntekijän omaa toimialaa koskevasta merkinnästä, esimerkiksi sen toteamisesta, miten vangin opinnot tai päihdekuntoutus on sujunut tai miten niiden suhteen on tarkoitus jatkossa edetä. Asetuksessa tarkoitettussa seurannassa olennaista on myös, että sen tekee nimetty vastuuhenkilö, jolla on kokonaisvastuu rangaistusajan suunnitelman tarkastelemisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön mukaan - - - vankila on ilmoittanut muuttavansa käytäntöä siten, että rangaistusajan suunnitelmasta vastaava rikosseuraamusesimies ottaa vangin kahdenväliseen keskusteluun aina ennen "ransutiimin" kokoontumista."

- - - vankila on jo asian EOAK/4343/2017 yhteydessä ilmoittanut muuttavansa käytäntöä siten, että rangaistusajan suunnitelmasta vastaava rikosseuraamusesimies ja vanki käyvät yhdessä seurantakeskustelun. Tämän vuoksi pidän riittävänä, että viittaa jo aiemmin lausumaani ja lähettän tämän päätökseni tiedoksi ja huomioon otettavaksi - - - vankilalle.

3.3 Vangin osallistuminen suunnitelman laatimiseen

Kantelijan mukaan rangaistusajan suunnitelmat koetaan usein ylhäältäpäin sanelluiksi eikä vankia suunnitelmaa laadittaessa todellisesti kuulla.

Arviointikeskus on ottanut kantaa väittämään kertomalla muun muassa, että kantelijan rangaistusajan suunnitelma on laadittu yhteistyössä hänen kanssaan 26.2.2015. Pitkäaikaisvangeille tehdään riski- ja tarvearvioon perustuva rangaistusajan suunnitelma, joka edellyttää keskimäärin kolmea haastattelua/keskustelua vangin kanssa. Kun riski- ja tarvearvio on valmistunut, se käydään huolellisesti läpi vangin kanssa ja arvion pohjalta laaditaan yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelma tavoitteineen.

Totean, että kantelija ei ole pyrkinyt yksilöimään näkemystään, vaan todennut asian yleisellä tasolla. Sen vuoksi väitettä ei ole mahdollista enemmälti tutkia. Minulla ei myöskään ole perusteita epäillä arviointikeskuksen kertomaa.

3.4 Syksyille 2017 luvattu päivitys

- - - vankilan selvityksessä kanteluun EOAK/5076/2017 on kerrottu, että syksyllä 2017 on tarkoitus järjestää palaveri, jossa kantelijan rangaistusajan suunnitelmaa tarkastellaan yhdessä vangin, rikosseuraamusesimiehen ja arviointikeskuksen edustajan kanssa. Arviointikeskuksen lausunnossa kanteluun EOAK/5076/2017 on todettu, että seuraava arviointikeskuksen tekemä rangaistusajan suunnitelman päivitys tapahtuu syksyn 2017 aikana. Arviointikeskuksen mukaan ajankohta tarkentuu, kun asiasta vastaava erikoissuunnittelija palaa vuosilomalta syyskuun alussa. Kantelun perusteella kantelijalla itselläänkin on tuolloin ollut tieto, että syksyllä 2017 järjestetään rangaistusajan suunnitelmaa koskeva palaveri, johon hän pääsee paikalle.

Kantelussa EOAK/6309/2017 kantelija kertoo, että luvattua palaveria ei ollutkaan pidetty syksyllä 2017.

- - - vankilan mukaan tämä johtui siitä, että kantelija oli järjestysrikkomuksen vuoksi siirretty toiselle osastolle, jolla pitkäaikaisvanki tullaan kutsumaan seurantakokoukseen 4.12.2017.

Kantelijan antaman vastineen mukaan kokous pidettiin 5.12.2017.

Kuten edellä on todettu rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista koskevista päivityksistä vastaa vankila ja itse tavoitteiden päivityksestä vastaa arviointikeskus.

Arviointikeskuksen osalta kyse on siis ollut suunnitelman tavoitteiden päivittämisestä. Tämän tulee tapahtua tarpeen mukaan. Arviointikeskuksen suorittamalle ”päivittämiselle” ei säädöksissä ole asetettu vastaavaa aikamäärettä kuin vankilaa koskeva ”vähintään kolme kertaa vuodessa”. Minulla ei ole perusteita moittia - - - rikosseuraamusalueen arviointikeskusta siitä, että kantelijan rangaistusajan suunnitelman muutostarve otettiin syksyn 2017 sijasta arvioitavaksi vasta joulukuun alussa 2017. Kyse on pitkäaikaisvangin rangaistusajan suunnitelmasta eikä asiassa ole tullut esiin erityistä tai kiireellistä suunnitelman tai sen tavoitteiden muutostarvetta. Näin ollen muutaman kuukauden lykkäytyminen alun perin suunnitellusta ei mielestäni ole tässä tapauksessa moitittavaa.

- - - vankilan osalta viittaa edellä kohdassa 3.2.2 toteamaani. Vankilan olisi tullut päivittää rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista yhdessä kantelijan kanssa vähintään kolme kertaa vuodessa. Tämä velvoite ei ole riippuvainen siitä, milloin arviointikeskuksen edustaja omalta osaltaan arvioi suunnitelmaa. Voin yhtyä aluekeskuksen lausunnossa esitettyyn, että - - - vankila on toiminut virheellisesti, kun kantelijan rangaistusajan suunnitelmaa ei ole syksyllä 2017 otettu tarkasteltavaksi yhdessä vangin kanssa. Voin yhtyä - - - vankilan osalta aluekeskuksen näkemykseen myös siltä osin kuin lausunnossa on katsottu, että rangaistusajan suunnitelman päivittäminen ei voi olla riippuvainen vangin osastosijoituksesta.

3.5 Kantelijalle asetettujen tavoitteiden toteutumista koskevat kirjaukset

3.5.1 Asiassa EOAK/5076/2017 esitetty

Kantelija kertoi asiassa EOAK/5076/2017, että hänen rangaistusajan suunnitelmassaan oli virhe. Hän liitti kanteluun tätä selventävän asiointilomakkeen (päiväty 26.3.2017). Asiointilomakkeesta käy ilmi, että rangaistusajan suunnitelmaan oli merkitty, ettei velka-asioiden selvittely ole edennyt vangista johtuvasta syystä. Rikosseuraamusesimies oli vastannut (27.3.2017) kantelijalle, että päivitys oli tehty toisella osastolla. Vastauksen mukaan ”Tietenkään pitkätuomioisten vankien ei tarvitse selvittää esim. velka-asioitaan monta kertaa vuodessa. Asia on korjattu eli suunnitelmasi on edistynyt tavoitteen osalta, vaikka asiaa käsiteltiin viime vuonna.” Vankilan selvityksessä on tältä osin kerrottu, että osastojen esimiehillä on ollut erilaiset näkökulmat tavoitteen toteutumisen osalta ja että virhe on tarkastuksen jälkeen korjattu.

Kyseessä on yksi rangaistusajan suunnitelmassa kantelijalle asetetuista tavoitteista, tavoite ”velkojen ja korvausten kartoitus ja/tai hoitaminen. Asiaan EOAK/5076/2017 annetun selvityksen liitteenä olevan rangaistusajan suunnitelman (28.8.2017) mukaan tämä tavoite oli ”edennyt/osittain toteutunut”.

Minulla ei tältä osin ole aihetta toimenpiteisiin.

3.5.2 Asiassa EOAK/6309/2017 esitetty

Kantelija viittasi kantelussa EOAK/6309/2017 edellä kerrottuun tapahtumaan ja totesi yleisesti, että joskus rangaistusajan suunnitelman tavoite merkitään ”ei toteutuneeksi”, jos tavoitetta edistävää toimintaa ei ole ollut edellisen päivityksen jälkeen.

- - - vankilan selvityksessä kerrottiin menettelystä seuraavaa.

Rangaistusajan suunnitelmaan tehtävät kirjaukset pohditaan aina huolellisesti moniammatillisessa työryhmässä. Kantelijan kuvailemassa esimerkissä kirjaus tehdään merkinnällä ”ei muutosta edelliseen” eikä tavoitteen toteutuma-arvioita lähdetä muuttamaan. Arvio ”toteutunut” tulee vasta, kun kaikki tehtäväksi arvioitu on loppuun asti hyväksytysti suoritettu.

Aluekeskuksen mukaan - - - vankilan mainitsema kirjaustapa lienee totuutta vastaavin tilanteissa, jossa muutosta edellisen päivityksen jälkeen ei ole tapahtunut. Aluekeskus kiinnitti lisäksi yleisesti huomiota siihen, että rangaistusajan suunnitelmasta tulisi selkeästi käydä ilmi, miksi tavoite ei ole toteutunut/edennyt eli onko kyse vangista johtuvasta syystä, vankilasta johtuvasta syystä vai jostakin muusta, ja jos muusta, niin mistä syystä, jotta rangaistusajan suunnitelmaan tehdyt kirjaukset vastaavat asian todellista tilaa. Aluekeskus totesi myös, että rangaistusajan suunnitelma ja sen seurantaosa eivät ole keskenään eri asioita, kuten - - - vankilan selvitys on ymmärrettävissä, vaan rangaistusajan suunnitelman seuranta on hyvin keskeinen osa rangaistusajan suunnitelmaa ja seurantaan liittyvä informaatio on vangeille tärkeää juuri rangaistusajan suunnitelman edistämistä koskien.

3.5.3 Kantelijan antama vastine ja sen johdosta hankittu asiakirjaselvitys

Kantelija käsitteli tavoitteiden toteutumista koskevia merkintöjä laajemmin kanteluun EOAK/6309/2017 annettuihin selvitykseen ja lausuntoon antamassaan vastineessa. Hän esitti muun muassa seuraavaa.

Kesäkuussa 2017 tulostetussa rangaistusajan suunnitelmassa viisi suunnitelman tavoitteista on merkitty toteutuneeksi, mutta 1.12.2017 tulostetussa rangaistusajan suunnitelmassa kolme näistä tavoitteista on merkitty ”ei edennyt/ei toteutunut”. Näistä muutoksista negatiiviseen suuntaan ei ole kerrottu hänelle ja muutosten perustelut ovat seurantaosan kirjauksissa, joita ei voi tulostaa. Näitä kirjauksia ei saa myöskään nähdä, ellei osaa erikseen sitä pyytää.

Kantelijan antaman vastineen johdosta tämän asian esittelijä pyysi aluekeskuksen lakimiestä toimittamaan kantelijaa koskevat seurantakirjaukset sekä aluekeskusta ottamaan kantaa siihen, onko kirjausten kantelijalle luovuttamiseen mitään estettä.

Aluekeskus toimitti niin sanottuina kuvakaappauksina pyydyt tavoitteiden toteutumista koskevat seurantakirjaukset, jotka ovat nähtävissä vankitietojärjestelmästä/tietokoneen näytöltä. Samalla aluekeskuksen lakimies ilmoitti, ettei seurantakirjausten kantelijalle luovuttamiseen ole estettä ja kirjaukset on kantelun johdosta saadun selvityksen mukaan käytykin läpi kantelijan kanssa.

3.5.4 Lisäselvitys- ja lisälausuntopyyntö

Kantelijan vastineen ja aluekeskuksen toimittamien seurantakirjausten perusteella aluekeskusselle lähetettiin vielä 15.5.2018 lisälausunto- ja lisäselvityspyyntö, joka tavoitteiden toteutumisen arvioinnin osalta kuului seuraavasti.

”[Kantelija] esitti kantelussaan muun ohessa, että - - - vankilassa rangaistusajan suunnitelman tavoite kirjataan joskus ”ei toteutuneeksi”, jos tavoitetta edistävää toimintaa ei ole ollut edellisen päivituksen jälkeen.

Saadun selvityksen, jonka on 15.11.2017 allekirjoittanut rikosseuraamusesimies [Nimi], ja lausunnon mukaan kyseisessä tapauksessa kirjataan ”ei muutosta edelliseen” eikä tavoitteen toteutumaarviota lähdetä muuttamaan.

[Kantelija] on antanut - - - vankilan selvitykseen ja aluekeskuksen lausuntoon vastineen, jossa hän katsoo, ettei - - - vankilan selvitys edellä mainituin osin pidä paikkaansa, vaan asia on, kuten hän on kantelussa kertonut. [Kantelija] kertoo myös, että hänelle on 5.12.2017 pidetyssä rangaistusajan suunnitelman seurantakokouksessa nimenomaisesti sanottu, että tavoitteiden edistyminen arvioidaan sillä perusteella, onko edistymistä tapahtunut edellisen seurantakerran jälkeen.

[Kantelijan] rangaistusajan suunnitelmaa koskevien kanteluiden (EOAK/5076/2017 ja 6309/2017) asiakirjoista voidaan tähän kysymykseen liittyen havaita ainakin seuraavaa.

[Kantelija] on 26.3.2017 osoittanut rikosseuraamusesimiehelle asiointilomakkeen, jossa hän on pyytänyt korjaamaan mielestään virheellisen kirjauksen rangaistusajan suunnitelmassa. [Kantelijan] mukaan suunnitelmaan oli merkitty, ettei velka-asioiden selvittely ole edennyt vangista johtuvasta syystä. Hän kertoi kuitenkin saaneensa velkojilta selvityksiä veloistaan ja käyneensä velkaneuvojan luona neuvottelemassa näistä. Mielestään hän ei voi tehdä vankilassa ollessaan enempää.

[Kantelijan] rikosseuraamusesimieheltä 27.3.2017 saaman vastauksen mukaan ”edellinen päivitys oli tehty suljetulla osastolla. Tietenkään pitkätuomioisten vankien ei tarvitse selvittää esim. velka-asioitaan monta kertaa vuodessa. Asia on korjattu eli suunnitelmasi on edistynyt tavoitteen osalta, vaikka asiaa käsiteltiin viime vuonna.”

Kanteluun annetussa selvityksessä edellä mainitun vastauksen antanut ja korjauksen tehnyt rikosseuraamusesimies kertoo, että kantelun tekijän mainitsema virhe tavoitteiden kirjaamisessa oli muodostunut sen vuoksi, kun kantelija oli muuttanut suljetulta osastolta nykyiselle osastolle ja osastojen esimiehillä oli ollut erilaiset näkökulmat tavoitteen toteutumisen osalta, mikä oli ko. tapauksessa velka-asioiden selvittely. Selvityksen mukaan virhe on tarkastuksen jälkeen korjattu.

Rangaistusajan suunnitelman kohtaan Tavoitteiden mukainen toiminta vankilassa – taloudellinen tilanne, asumisen ja arkipäivän toiminnot oli tältä osin merkitty toteutuneena toimintana vuonna 2015 hakemusten postittaminen velkojille velkatilanteen kartoittamisen vuoksi ja vuonna 2016 käynti - - - kaupungin velkaneuvojan vastaanotolla, mikä vastaa kantelijan asiointilomakkeessa kertomaa.

Kanteluasiakirjoissa (EOAK/5076/2017 ja 6309/2017) on neljä tulostetta kantelijan rangaistusajan suunnitelmasta. Tulosteissa on päiväykset 25.6.2017, 28.8.2017, 1.12.2017 ja 11.12.2017. Päiväys osoittanee rangaistusajan suunnitelman tulostuspäivää.

Rangaistusajan suunnitelman mukaan kantelijalle on asetettu seuraavat tavoitteet.

1. Väkivaltarikoksen taustalla olevien syiden käsittelyn jatkaminen/Oman toiminnan kriittinen tarkastelu
2. Ongelmanratkaisukeinojen parantaminen
3. Päihderiippuvuuden vähentäminen
4. Ammatillinen koulutus/toimintoihin osallistuminen
5. Velkojen ja korvausten kartoitus ja/tai hoitaminen

Vanhimmassa (25.6.2017) rangaistusajan suunnitelmassa kaikkien tavoitteiden kohdalla on merkintä Edennyt / Osittain toteutunut.

Seuraavan (28.8.2017) rangaistusajan suunnitelman mukaan tavoitteen 1. kohdalla on merkintä Ei edennyt / Ei toteutunut. Muiden tavoitteiden toteutumisen osalta merkintöinä on edelleen Edennyt / Osittain toteutunut.

Uusimman (11.12.2017) ja sitä edeltävän (1.12.2017) rangaistusajan suunnitelman mukaan tavoitteet 1., 3. ja 5. eivät ole edenneet / toteutuneet. Tavoitteiden 2. ja 4. kohdalla on edelleen merkintä Edennyt / Osittain toteutunut.

Kantelija on vastineessaan kertonut muun muassa, että hän oli 16.6.2017 suunnitellusti, työntekijän jäädessä äitiyslomalle, päättänyt lähes kaksi vuotta kestäneen yksilötyöskentelyn. Tämä oli kantelijan mukaan hänelle näytetyssä seurantakirjauksessa ollut peruste tavoitteen edistymisen muutokselle. Kantelijan mukaan tällaisen ei pitäisi olla perusteena sille, että osittain edennyt ja/tai toteutunut tavoite ei yhtäkkiä olekaan lainkaan edennyt/toteutunut.

Kantelija viitanee tällä siihen, että 3. tavoitteen osalta on tehty 13.9.2017 seuraavanlainen seurantakirjaus: "[Vankila]: Keskustelut ovat päättyneet/ tauolla henkilökuntamuutosten vuoksi / rse [Nimi]" Tavoitteen toteutumisen osalta on valittu vaihtoehto Ei edennyt/ Ei toteutunut, minkä lisäksi on valittu kohta Vangista johtuneet syyt. Vaihtoehdot ovat tältä osin vankilasta johtuneet syyt, vangista johtuneet syyt tai muut syyt.

Tavoitteen 5. osalta on 13.9.2017 tehty seuraava kirjaus: "[Vankila]: Asiaa ei pysty tällä hetkellä näissä olosuhteissa pidemmälle hoitamaan / rse [Nimi]". Tavoitteen toteutumisen osalta on valittu vaihtoehto Ei edennyt/ Ei toteutunut, minkä lisäksi on valittu kohta Muut syyt.

Tavoitteen 1. osalta seurantakirjauksina näkyy seuraavaa: "13.9.2017 [Vankila]: jatkaa edelleen suljetulla / rse [Nimi]" ja "Kurinpitoon johtava ilmoitus teräaseen hallussapidosta 26.8.2017 rse [Nimi]" Tavoitteen toteutumisen osalta näkyy valittuna vaihtoehto Ei edennyt/ Ei toteutunut, minkä lisäksi on valittu kohta Vangista johtuneet syyt.

Kantelija kertoo vastineessaan, että syksyn 2017 seurantakokouksessa hänen rangaistusajan suunnitelmansa edistyminen oli kirjattu menneen negatiiviseen suuntaan hänelle kertomatta. Kantelijan mukaan hän oli kuvitellut helmikuussa 2015 laaditun rangaistusajan suunnitelmansa edenneen hyvin, kun hän on tehnyt asioita, jotka edistävät hänen valmiuksiaan tulla aikanaan toimeen siviilielämässä. Kantelija katsoo, ettei hänen osaltaan ole selvitetty, onko tavoitteiden muutos edenneistä/osittain toteutuneista ei edenneiksi/ei toteutuneiksi tehty hyvistä ja hyväksyttävistä syistä. Tavoitteiden osittainen toteutuminen on hänen ymmärtääkseen mitätöity. Hän kirjoittaa myös, että hänen ymmärryksensä mukaan tulisi olla erityisen painavia syitä sille, että toteutuneeksi tai osittain toteutuneeksi merkitty tavoite muuttuu ei-toteutuneeksi.

Asiakirjaselvitys vaikuttaisi tukevan kantelijan kantelussa ja vastineessa tavoitteiden toteutumista koskevista merkinnöistä kertomaa.

Lausunnossa tulisi arvioida - - - vankilan menettelyä. Vaikuttaa siltä, että tavoitteiden etenemistä ja toteutumista koskevassa arvioinnissa on eroja jopa - - - vankilan eri osastojen rikosseuraamusesiemiesten kesken. Pyydän arvioimaan tavoitteiden toteutumisen muuttamista vangille epäedullisen suuntaan myös yleisemmällä tasolla. Onko aluekeskuksen, tai mahdollisesti arviointikeskuksen, tietoon aiemmin tullut, että tavoitteiden toteutumisen arviointiin liittyisi nyt esiin tulleiden kaltaisia kysymyksiä, mahdollisesti myös muissa vankiloissa kuin - - - vankilassa? Onko tavoitteiden toteutumisen arvioinnista olemassa jotakin ohjeistusta?"

3.5.5 Lisäselvitys ja lisälausunto

- - - vankilan johtaja totesi lisäselvityksessään, että toiminnoista vastaavan apulaisjohtajan tehtävänä on seurata käytäntöjen yhdenmukaisuutta olemalla mukana ransu-tiimin kokouksissa säännöllisesti. Osastojen esimiesten vaihtuvuus on ollut suurta, joten asia on tarkoitus ottaa

pääteemaksi syksyllä pidettävässä osastoesimiesten kehittämispäivässä. Kantelijan tapauksen johdosta jatkossa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että etenkin kun toteumakirjaus muuttuu vangin kannalta epäedullisempaan suuntaan, tämä on erityisen hyvin perusteltava tehtävässä kirjauksessa, ettei perusteesta voi jäädä epätietoisuutta vangille.

Rikosseuraamusesimies tuo selvityksessään esiin perusteensa sille, miksi kolmen tavoitteen on todettu muuttuneen kantelijalle epäedullisella tavalla. Selvitys oheistetaan kantelijalle.

Arviointikeskuksen lausunto on yleisluonteinen ja käsittelen asiaa siltä osin kohdassa 3.6.

Aluekeskus lausui tavoitteiden toteutumisen arvioinnin osalta seuraavaa.

”[Kantelijaa] koskeva Väkivaltarikoksen taustalla olevien syiden käsittelyn jatkamista ja oman toiminnan kriittistä tarkastelua koskeva tavoite (1. tavoite) on kesän 2017 aikana muuttunut vaihtoehdosta Edennyt/Osittain toteutunut vaihtoehdoksi Ei edennyt/Ei toteutunut. [Rikosseuraamusesimiehen] mukaan [kantelijan] vankeusaikainen toiminta ja käytös ovat johtaneet tavoitteen arvioinnissa kielteiseen muutokseen. Aluekeskus toteaa, että tavoitteen otsikolla viitataan ensisijaisesti jonkinlaiseen työskentelyyn ammattihenkilöstön kanssa. Aluekeskuksen näkemyksen mukaan vangin vankeusaikainen käytös voidaan kuitenkin huomioida tavoitteen etenemisen arvioinnissa varsinkin, jos käytöksellä katsotaan olevan yhteys vangille asetettuun tavoitteeseen. Seurantakirjaus asiaan liittyen voisi kuitenkin olla informatiivisempi.

Päihderiippuvuuden vähentämistä koskeva tavoite (3. tavoite) näyttää edenneen tai osittain toteutuneen syksyyn 2017 saakka, kunnes se on muutettu Ei edenneeksi/Ei toteutuneeksi. [Kantelijan] kertoman mukaan työskentely on päätetty suunnitellusti, kun taas [rikosseuraamusesimiehen] selvityksestä käy ilmi, että [kantelijalle] ei sopinut, että keskustelut jatkuisivat toisen, samaa työtä tekevän virkailijan kanssa ja [kantelija] halusi laittaa keskustelut tauolle. Näin ollen [kantelijan] ja rikosseuraamusesimiehen kertomat ovat ristiriidassa keskenään. Rangaistusajan suunnitelmassa olevista kirjauksista asian laita ei käy tarkasti ilmi. Toisaalta erityisohjaaja on kirjannut 14.6.2017, että yksilötyö päätetään suunnitelmallisesti ja sen jatkon tarpeesta on keskusteltu. [Kantelijaa] on pyydetty ottamaan yhteyttä psykologiin, mikäli kokee tarvetta keskusteluille. Kirjauksissa ei tuoda ilmi, että [kantelija] olisi jotenkin vastustanut mahdollista jatkamista. [Rikosseuraamusesimiehen] kirjaus 13.9 tavoitteen toteutumisen arviointi ja seuranta -osioon taas on rastitettu koskemaan vangista johtuvia syitä. Aluekeskus pitää mahdollisena, että asiassa on voinut tapahtua sekaannus tai tietokatkos. Mikäli [rikosseuraamusesimiehen] kertoma asiassa pitäisi paikkansa, aluekeskuksen näkemyksen mukaan voisi olla perusteltua muuttaa tavoitetta etenemisen osalta ns. negatiiviseen suuntaan. Toisaalta joissain tilanteissa voidaan pitää inhimillisistä syistä ymmärrettävänä, että vanki ei halua jatkaa esimerkiksi heti keskusteluja uuden työntekijän kanssa, jos taustalla on pitkäkestoinen ja intensiivinen työskentelyhistoria ja vankeusaikaa on paljon jäljellä.

[Kantelijan] velkojen ja korvausten kartoitusta ja/tai hoitamista koskevan tavoitteen (5. tavoite) arvioinnissa kahden eri osaston rikosseuraamusesimiehet ovat tulleet erilaisiin lopputuloksiin tavoitteen toteutumisen osalta. Sinänsä [kantelijan] rangaistusajan suunnitelman kohdasta Tavoitteiden mukainen toiminta vankilassa taloudellinen tilanne, asuminen ja arkipäivän toiminnot, on havaittavissa, että [kantelija] on työskennellyt tavoitteen eteen vuonna 2015 hakemusten postittamisen osalta ja vuonna 2016 asioimalla velkaneuvojan vastaanotolla. Aluekeskuksen näkemyksen mukaan näin ollen on hankala nähdä mistään näkökulmasta, että [kantelijan] tavoite ei olisi mitenkään edennyt. Siltä osin, kun kyseisen tavoitteen osalta on 13.9 tehty kirjaus, että asiaa ei tällä hetkellä näissä olosuhteissa pystytä pidemmälle hoitamaan ja vaihtoehdoksi on valittu Ei edennyt/Ei toteutunut ja Muut syyt, aluekeskus toteaa, että [kantelijan] tilanteessa tarkoituksenmukaisinta olisi ollut valita edelleen Edennyt/Osittain toteutunut — vaihtoehto (koska saatujen tietojen mukaan muutosta aiempaan ei ollut tapahtunut), jonka lisäksi Muut syyt. Asiaa tarkentava tieto tulisi kirjata seurantaosioon. Vaihtoehtoa "ei muutosta edelliseen" ei ole käytettävänä, vaan tämä tieto on kirjattava manuaalisesti seurantaosioon. [Kantelijan] esille tuoma seikka siitä, että hän

on tehnyt kaiken, mitä hän voi velka-asioihinsa liittyen vankilassa ollessaan tehdä, on aluekeskuksen näkemyksen mukaan uskottava.

Mikäli jokin tavoite ei ole edennyt suuntaan taikka toiseen asiassa aiemmin tehdyn arvion jälkeen, ei aluekeskus näe perustetta sille, että tavoite kirjattaisiin tässä yhteydessä edenneeksi ns. huonompaan suuntaan, jos tavoitteeseen liittyen ei ole ollut mitään toimenpiteitä, eli tavoite on ikään kuin ollut tauolla. Mikäli näin toimitaan, lopputulos näyttäytyy tällöin ristiriitaisena ja [kantelijan] vastineessa esiin tuomalla tavalla vangille sekavana, kun valittavana rastitettavana vaihtoehtona ei ole "ei muutosta edelliseen" -kohtaa.

Aluekeskuksen näkemyksen mukaan vangin tavoitteen etenemistä huonompaan suuntaan muutettaessa muutos on perusteltava asianmukaisesti ja mahdollisimman konkreettisiin seikkoihin vedoten. Varsinkin tällaisissa tilanteissa vuorovaikutuksellinen ja motivoiva keskustelu vangin kanssa on tärkeää, jotta hän ymmärtää syyn muutokselle, voi esittää asiaan liittyen kysymyksiä ja hänen kanssaan voidaan käydä läpi, mitä edellytetään siltä, että tavoite voi edetä jälleen parempaan suuntaan."

3.5.6 Kannanotto

Tämä jakso käsittelee kantelijan rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden arviointia siltä osin kuin arviointi on - - - vankilassa muuttunut kantelijalle epäedullisempaan suuntaan. Käsittelemme tavoitteiden etenemisen arviointia ja siihen liittyviä ongelmia yleisemmin jaksossa 3.6 sekä rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden arviointia koskevia niin sanottuja seurantakirjauksia jaksossa 3.8.

En ylimpänä laillisuusvalvojana ryhdy arvioimaan, ovatko yksittäisen vangin rangaistusajan suunnitelman yksittäiset tavoitteet toteutuneet tai edenneet ja ovatko vankilan yksittäisten tavoitteiden osalta tekemät arviot mielestäni oikeita vai eivät. Ensinnäkin käytettävissäni on vain kulloiseenkin kanteluun saatu kirjallinen selvitys, ei kaikki vankilassa käytettävissä oleva vankia ja hänen toimintaansa koskeva aineisto. Toiseksi yksittäisen vangin tavoitteiden toteutumisen arviointi ei lähtökohtaisesti ole laillisuuskyse, vaan henkilön toiminnasta tehtävä harkinnanvarainen arvio.

Laillisuusvalvonnan näkökulmasta merkityksellistä kuitenkin on esimerkiksi toiminnan yhdenmukaisuus ja johdonmukaisuus, johtopäätösten ja arvioiden riittävä perusteleminen sekä vangin tiedonsaanti ja kuuleminen. Kyse on vangin oikeusturvasta, koska vangin kannalta on monella tavoin merkityksellistä, katsotaanko hänelle rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden edenneen vai ei.

Esitän joitakin huomioita - - - vankilan toiminnasta ja saadusta selvityksestä.

Annettu selvitys on eräiltä osin ristiriidassa sen kanssa, miten tavoitteen toteutumista on kantelijan rangaistusajan suunnitelmassa arvioitu. Selvityksessä on kiistetty kantelijan väite, että tavoite muutetaan/merkitään "ei toteutuneeksi", jos kuluvalle tarkastelujaksolla, edellisen päivityksen jälkeen, ei ole ollut tuohon tavoitteeseen liittyvää toimintaa. Kantelijan rangaistusajan suunnitelman merkinnät ja - - - vankilan lisäselvitys 23.5.2018 osoittavat, että tavoite "velkojen ja korvausten kartoitus ja/tai hoitaminen" on kuitenkin muutettu edennyt/osittain toteutunut -tilasta ei edennyt/ei toteutunut -tilaan. Selvityksestä käy ilmi, että seurantakirjausta selittävistä vaihtoehdoista "vankilasta johtuneet syyt", "vangista johtuneet syyt" ja "muut syyt" on valittu "muut syyt" vaihtoehto. Selvityksen mukaan tavoitteen hoitamisen katsottiin olevan kesken ja tulevan myöhemmin uudelleen ajankohtaiseksi.

Aluekeskus ei ole nähnyt perustetta kirjata mainittu tavoite ns. huonompaan suuntaan, jos tavoitteeseen liittyen ei ole ollut mitään toimenpiteitä eli tavoite on ollut ikään kuin tauolla. Tämän tavoitteen osalta tulee hyvin ilmi, että - - - vankilassa ja mahdollisesti Rikosseuraamuslaitoksessa muutoinkin, on epäselvää, mitä ja miltä ajanjaksolta on tarkoitus arvioida. Palaan tähän jäljempänä jaksossa 3.6.

Kantelijaa koskevien tavoitteiden arvioinnissa tulee esiin myös, miten eri tavoin voidaan tulkita sitä, mitä tavoite tarkoittaa. Tämä puolestaan aiheuttaa epäselvyyttä sen suhteen, millaisten tapahtumien voidaan katsoa vaikuttavan siihen, onko tavoite edennyt vai ei. Siinäkin tapauksessa, että tavoitteen sisältö ymmärrettäisiin samalla tavalla, voi olla erilaisia näkemyksiä siitä, millaiset asiat vaikuttavat tavoitteen toteutumiseen siten, että toteuma-arvioita on perusteltua muuttaa ja miten suhteellisuusperiaate huomioidaan. Esimerkiksi miten yksittäinen järjestysrikkomus vankilassa vaikuttaa koko vankeusaikaa koskevan tavoitteen toteutumiseen, kun vanki muutoin on työskennellyt tavoitteen saavuttamiseksi ehkä useita vuosia.

Ongelma tavoitteen sisällöstä tulee esiin tavoitteen ”väkivaltarikoksen taustalla olevien syiden käsittelyn jatkaminen/oman toiminnan kriittinen tarkastelu” kohdalla. Tavoite on muutettu edennyt/osittain toteutunut vaihtoehdosta tilaan ei edennyt/ei toteutunut. Aluekeskuksen mukaan tavoite viittaa ensisijaisesti jonkinlaiseen työskentelyyn ammattihenkilöstön kanssa. Tämän lisäksi tavoite voidaan nähdäkseni ymmärtää myös siten, että tarkoitus on ensisijaisesti käsitellä sitä väkivaltarikosta, josta tuomittua rangaistusta kantelija suorittaa, mutta toisaalta tavoitetta asetettaessa on voitu tarkoittaa myös yleisemmin kantelijan käyttäytymistä, vankeusaikanakin, ja väkivaltarikoksiin johtavia syitä yleensä.

Tulkinnanvaraista voi olla myös yksittäisten vankeusaikaisten tapahtumien huomioiminen. Milloin ja mistä syystä tavoitteen muuttaminen ”ei edenneeksi” on perusteltua? Esimerkkinä tästä on tavoitteen ”väkivaltarikoksen taustalla olevien syiden käsittelyn jatkaminen/oman toiminnan kriittinen tarkastelu” muuttaminen. Rikosseuraamusesimiehen selvityksen mukaan kantelija on kieltänyt järjestysrikkomuksena käsitellyn teon (vangin varustautuminen aseella), eikä ole ottanut siitä minkäänlaista vastuuta, minkä vuoksi arvioitiin tavoitteen toteutumisen loitonneen. Kantelijan mukaan päätös hänen syykseen järjestysrikkomuksena luetusta vangin varustautumisesta aseella ei ole vielä ollut lainvoimainen, vaan hän on hakenut valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Kantelijan toisen kantelun (EOAK/1575/2018) asiakirjoista näkyy, että hän on kiistänyt teon tahallisuuden. Kantelijan mukaan kyse oli tahattomasta työkalun unohtamisesta taskuun, ei tahallisesta yrityksestä kuljettaa teräase työpaikalta vankilan osastolle. Toisen - - - vankilan lisäselvityksessä mainitun tapahtuman (vankien välinen väkivalta vuonna 2015) osalta jää käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella epäselväksi, onko kantelija vasta epäiltyinä vai onko teko lainvoimaisesti luettu hänen syykseen vai onko asiassa ehkä todettu, että näyttöä syyllisyydestä ei ole. Rikosseuraamusesimiehen mukaan kantelija on keskustelussa vuonna 2017 osoittanut välinpitämättömyyttä tästä teosta.

Pidän näitä epäiltyihin tekoihin liittyviä päätelmiä ongelmallisina. Jokaisella on perustuslakiin ja ihmisoikeussopimukseen perustuva oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja itsensä puolustamiseen. Ketään ei tule pitää syyllisenä ennen kuin tuomioistuin on lainvoimaisesti niin todennut. Epäillyn kiistämisestä ja asenteesta tavoitteiden toteutumisesta tehtävät johtopäätökset ovat ristiriidassa syyttömyysolettaman ja oikeuden puolustaa itseään kanssa. Lisäksi herää kysymys, kuten jo edellä totesin, miten yksittäiset teot tavoitteen etenemistä arvioidaessa otetaan huomioon suhteessa pidempään jatkuneeseen työskentelyyn tavoitteen etenemiseksi.

Myös tavoitteen ”päihderiippuvuuden vähentäminen” on merkitty muuttuneen ei edenneeksi/ei toteutuneeksi. Aluekeskus on todennut, että kantelijan ja vankilan näkemykset tapahtumista eroavat. Rangaistusajan suunnitelman kirjauksista ei käy ilmi, että kantelija olisi vastustanut keskustelujen jatkumista, kuten rikosseuraamusesimies on lisäselvityksessä kertonut tapahtu-

neen ja mihin seikkaan hän ilmeisesti on perustanut sen, että tavoitteen toteuma-arvio on muutettu. Rangaistusajan suunnitelmaan on merkitty, että yksilötyö päätettiin suunnitellusti. Samasta kirjauksesta käy ilmi, että keskustelut olivat jatkuneet lähes kaksi vuotta säännöllisesti. Ainakaan käytettävissäni olevissa asiakirjoissa ei ole dokumentoitu, että kantelija olisi kieltäytynyt tarjotusta toiminnasta. Vaikuttaa ennemmin siltä, että keskustelut olivat suunnitellusti niin sanotusti tauolla. Tavoitteen toteutumisen seurantakirjauksena on "13.9.2017 [Vankila]: keskustelut ovat päättyneet/tauolla henkilökuntamuutosten vuoksi / rse [Nimi]". Ilmeisesti samaan aikaan tämän tekstin kirjoittamisen kanssa tavoite on muutettu tilaan "ei edennyt/ei toteutunut" ja selvennykseksi on merkitty kohta "vangista johtuneet syyt".

Tämänkin tavoitteen muuttamiseen liittyy kysymyksiä ja ongelmia. Tässä tulee esiin riittävien kirjausten tarve sekä se, minkälaisilla perusteilla tavoite voidaan muuttaa "ei edenneeksi", varsinkin kun tavoitteen eteen on ilmeisesti suunnitelmallisesti työskennelty jo pidemmän aikaa. Millaisilla perusteilla tuo työskentely voidaan "mitätöidä"? Lisäksi, jos rikosseuraamusesimiehen selvitystä kantelijan työskentelystä kieltäytymisestä ei huomioitaisi, vaikuttaisi siltä, että asiassa on menetelty siten kuin kantelija kertoi eli joskus rangaistusajan suunnitelman tavoite merkitään "ei toteutuneeksi", jos tavoitetta edistävää toimintaa ei ole ollut edellisen päivituksen jälkeen [tai jos se on laitettu tauolle].

Voin yhtyä aluekeskuksen näkemykseen, että vangin tavoitteen etenemistä huonompaan suuntaan muutettaessa muutos on perusteltava asianmukaisesti ja mahdollisimman konkreettisiin seikkoihin vedoten. Samoin voin yhtyä siihen, että varsinkin tällaisissa tilanteissa vuorovaikutuksellinen ja motivoiva keskustelu vangin kanssa on tärkeää, jotta hän ymmärtää syyn muutokselle, voi esittää asiaan liittyen kysymyksiä ja hänen kanssaan voidaan käydä läpi, mitä edellytetään siltä, että tavoite voi edetä jälleen parempaan suuntaan.

- - - vankilan selvityksissä on korostettu, että seurantakirjauksissa tapahtuneet muutokset eivät koskaan perustu yhden virkamiehen subjektiiviseen mielipiteeseen, vaan ne ovat moniammatillisessa työryhmässä pohdittuja. Pidän hyvänä käytäntönä, että useiden eri työntekijöiden on mahdollista esittää mielipiteensä asiasta. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että lain mukaan suunnitelman seuraamisesta vastaa tähän tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Vaikka vangin tilanteen pohtiminen tiimissä on positiivinen asia, tavoitteiden etenemisen arvioimisesta ja tämän kirjaamisesta vastaa kuitenkin viime kädessä nimetty virkamies, ei tiimi, jolla ei ole toimivaltaa tällaisiin päätöksiin.

3.6 Rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumisen arvioinnista yleisesti

Rangaistusajan tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa on ongelmia. Erilaiset ongelmat ja epäselvyydet ovat huolestuttavia sekä rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteiden toteuttamisen että vankien oikeusturvan ja yhdenmukaisen kohtelun kannalta.

Olen edellisessä jaksossa 3.5.6 esittänyt joitakin konkreettisia esimerkkejä arvioinnin ongelmallisuudesta. Lisäksi tavoitteiden muuttaminen vangille epäedulliseen suuntaan on ollut esillä ainakin päätöksissä 27.2.2015 (dnrot 926 ja 4371/4/14) ja 5.11.2018 (EOAK/6734/2018), jotka on toimitettu Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. Näistä jälkimmäisessä vaikutti siltä, että tavoitteiden toteutumisesta eri aikoina arvioivat virkamiehet olisivat samoilla tiedoilla, ilman ainakaan olennaisia muutoksia tai uusia tietoja tai tapahtumia, arvioineet eri tavoin sitä, onko tavoite edennyt vai ei, sillä seurauksella, että jo jonkin aikaa edenneeksi merkittynä ollut tavoite muutettiin ei edenneeksi. Tämä on edellisessä jaksossa mainittujen esimerkkien lisäksi yksi ongelmatyyppi.

Olen myös päätöksessäni 24.9.2018 (EOAK/4343/2017) todennut, että siinä ja useissa muissa kanteluissa on tullut esiin ongelmia vankilassa tapahtuvan rangaistusajan suunnitelmien seurannan ja kirjausten kanssa. Totesin, että rangaistusajan suunnitelma on olennainen työkalu

pyrittäessä vankeuslain tavoitteiden toteuttamiseen. Rangaistusajan suunnitelmia koskeva lainsäädäntö tuli voimaan jo 1.10.2006. Tästä huolimatta monissa vankiloissa vaikuttaa olevan epäselvää, mitä suunnitelmaa koskevia velvoitteita laissa ja asetuksessa on säädetty ja miten niiden noudattamiseksi tulee menetellä. Suunnitelmaan liittyvissä menettelytavoissa vaikuttaa vankiloissa muutenkin olevan erilaisia käytäntöjä ja epäselvyyttäkin. Kyse on vankiloiden tärkeästä ydintoiminnasta, jonka toimintalinjaukset, ohjeistaminen ja valvontaa kuuluu viime kädessä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Samassa päätöksessä saatoin yhtenä ongelmatyyppinä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon, että kantelujen perusteella epäselväksi on osoittautunut, voidaanko jo aiemmin toteutuneeksi tai osittain toteutuneeksi merkitty rangaistusajan suunnitelman tavoite muuttaa vangille negatiiviseen suuntaan, siis osittain toteutuneeksi tai toteutumattomaksi, ja jos voidaan, niin millä edellytyksillä ja missä tilanteessa. Pyysin tuossa päätöksessäni keskushallintoyksikköä ilmoittamaan minulle viimeistään 1.3.2019, miten laitoksia on tähän mennessä ohjattu keskushallintoyksikön näkemystä oikeasta menettelytavasta vastaaviin ja yhdenmukaisiin toimintatapoihin sekä mihin toimenpiteisiin menettelytapojen ongelmista nyt toteamani antaa aiheita.

Tämän kantelun yhteydessä esiin tullut havainnollistaa mielestäni hyvin eräitä rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden seurantaan liittyviä ongelmia. Tavoitteiden eteneminen ja toteutuminen on erityisen merkityksellistä vangin kannalta sen vuoksi, että lainsäädännössä edellytetään rangaistusajan suunnitelman huomioon ottamista monissa vankia koskevissa päätöksissä. Jos rangaistusajan suunnitelmaan on merkitty, että tavoitteet eivät ole edenneet, voi seurauksena olla, tai tietääkseni useimmiten on, ettei myöskään vangin vaiheittainen vapauttaminen etene. Tämä huomioon ottaen pidän ongelmallisena esimerkiksi sitä, jos tavoitteiden toteutumista arvioidaan vain kulloisenkin seurantajakson ajalta, kuten kantelija epäilee joskus tapahtuvan. Käsitteäkseni tavoitteiden asettamisessa, etenemisessä ja toteutumisessa on kyse koko rangaistuskauden huomioimisesta ja arvioinnista.

Kun tavoitteiden toteutumisen arviointiin liittyy muun muassa edellä esitettyjä ongelmia sekä erilaisia käytäntöjä ja näkemyksiä, pidän tärkeänä, että käytettäessä rangaistusajan suunnitelmaa vankia koskevien päätösten perusteena, suunnitelmaan ja sen merkintöihin perehdytään tavoitteiden toteutumismerkintöjä laajemmin.

En ole tämän kantelun johdosta pyytänyt Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausuntoa. Lähetän tämän päätökseni keskushallintoyksikölle tiedoksi ja otettavaksi huomioon toimintatapoja yhdenmukaistettaessa ja alaista hallintoa ohjattaessa. Saatan keskushallintoyksikön tietoon myös, mitä aluekeskus ja arviointikeskus ovat lausuneet koulutustarpeesta tässä asiassa. Rikosseuraamuslaitoksen diaarinumerot lausunnoille ovat 262/802/2017 ja 349/802/2017.

- - - rikosseuraamusalueen aluekeskus lausuu lisälausunnossaan muun muassa seuraavaa.

”Aluekeskus toteaa, että saatujen tietojen perusteella rikosseuraamusesimiesten näkemykset tavoitteiden toteutumisesta voivat erota toisistaan. Toisaalta esimerkkinä olleessa [kantelijan] velkojen selvittelyä koskevassa asiassa esiintyneet erilaiset näkemykset olisi ollut selvitettävissä kohtuullisen helposti [kantelijan] osastosijoituksen ja rikosseuraamusesimiehen vaihtuessa. Muutoinkin rangaistusajan suunnitelman Tavoitteiden mukainen toiminta vankilassa -osiosta pystyy usein selvittämään tarkemmin vangin vankeusaikaista toimintaa, koska saadun vaikutelman mukaan vankilan henkilökunta kirjaa tiedot osaksi rangaistusajan suunnitelmaa melko kattavasti, jolloin mahdollisuus tietokatkoksiin vähenee. Toisaalta saatujen selvitysten mukaan rangaistusajan suunnitelmien seuranta-kirjaukset laaditaan moniammatillisessa työryhmässä, jonka perusteella näkemysten voisi olettaa kehittyneen yhdenmukaisiksi. Arviointikeskuksen selvityksen liitteenä toimitetun rangaistusajan

suunnitelmiin liittyvän oppaan sivuilta 34–36 on havaittavissa ohjeita tavoitteen toteutumisen kirjaimiseen, muun muassa, että arvion ja kirjauksen tulee olla lyhyt, informatiivinen ja perusteltu, sekä vinkkejä arvioimiseen.

Aluekeskuksen näkemyksen mukaan rangaistusajan suunnitelmiin liittyvillä koulutuksilla voitaisiin vaikuttaa siihen, kuinka esimerkiksi tavoitteiden etenemistä arvioitaisiin yhdenmukaisesti. Saa-duissa selvityksissä koulutuksen tarve tuodaan ilmi esimerkiksi henkilökuntavaihdosten myötä ja siltä osin, että koulutuksia ei ole viime aikoina järjestetty, Aluekeskuksen tietoon ei ole tullut esimerkiksi tavoitteiden toteutumisen arviointiin liittyviä haasteita muista alueen vankiloista. Saatujen tietojen perusteella koulutustarve on kuitenkin selkeä ja asiaa tullaan viemään eteenpäin.”

- - - rikosseuraamusalueen arviointikeskus lausui muun muassa seuraavaa.

”Tarvetta em. koulutuksille kuitenkin ilmenee, koska henkilöstössä on tapahtunut vaihtuvuutta ja kaikki rangaistusajan suunnitelmista vastaavat esimiehet eivät em. koulutuksiin ole osallistuneet. Laitossijoitusasioissa on toisinaan ilmennyt, että vangin rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista ei ole päivitetty. Tällöin vankilaa on pyydetty päivittämään rangaistusajan suunnitelman kirjauksia tältä osin. Päivitysten ajantasaisuus on arviointikeskukselle olennaisen tärkeää tietoa. Toimintasuunnitelmaneuvoittelujen yhteydessä viime vuosina arviointikeskus on esittänyt vankiloille toiveena, että rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden toteutumisen arvioinnin tulisi olla selkeästi auki kirjoitettuna. Vastikään eräästä - - - rikosseuraamusalueen suljetusta vankilasta esitettiin toive arviointikeskukselle rangaistusajan suunnitelmiin liittyvän koulutuksen järjestämisestä.

- - -

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisen arviointiin liittyen yhtenä haasteena on se, että eri arviointisijoilla voi olla erilainen käsitys siitä, mitä edistyminen tarkoittaa, miten edistymistä mitataan jne. Arviointikeskuksen näkemyksen mukaan tätä voisi jatkossa yhdenmukaistaa päivite-tyllä koulutuksella.”

Vastaavia ongelmia kuin kanteluasioissa on tullut esiin myös Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tekemässä tutkimuksessa Porkkanaa ja keppiä – rangaistusajan suunnitelmat osana vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa (tutkimuksia 1/2017, s. 67–79). Kehittämisehdotuksena tältä osin esitettiin, että rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden ja keinojen muotoilua tulisi kehittää sellaiseen suuntaan, että tavoitteiden toteutumisen seuranta ja arviointi olisi helpompaa. Tähän liittyen tarvitaan nykyistä objektiivisempi kriteeristö tavoitteiden toteutumisen arviointiin. Tämä vastaa omaakin käsitystäni.

3.7 Pyyntö saada tuloste rangaistusajan suunnitelmasta

Kantelijan mukaan hänelle ei ole kahdesta kirjallisesta ja kolmesta suullisesta pyynnöstä huolimatta toimitettu rangaistusajan suunnitelmaa.

Kantelija kertoi lähettäneensä 2.10.2017 rikosseuraamusesimiehelle asiointilomakkeen, jossa pyysi saada rangaistusajan suunnitelmansa tulostettuna. Rikosseuraamusesimies oli kantelijan mukaan 5.10. tullut keskustelemaan kantelijan kanssa, jolloin kantelija oli edelleen pyytänyt saada rangaistusajan suunnitelmastaan tulosteen. Kantelija kertoi lähettäneensä 7.10. uuden asiointilomakkeen, koska ei edelleenkään ollut saanut pyytämäänsä. Kantelija kertoi nähneensä rikosseuraamusesimiehen osastollaan 16. tai 17.10. sekä 18.10. ja edelleen pyytäneensä rangaistusajan suunnitelmaansa. Kantelu on päivätty 25.10.2017 ja kantelija kertoi, ettei hän vielä-kään ollut saanut tulostetta rangaistusajan suunnitelmasta. Vertailun vuoksi hän toteaa saaneensa suunnitelman tulosteen 15 minuutin kuluttua pyynnöstään pyytäessään sitä edellisen kerran 25.6.2017. Kanteluun on liitetty tämä 25.6.2017 tulostettu suunnitelma. Kantelija tiedusteli, tuleeko vangille pyynnöstä tulostaa rangaistusajan suunnitelma.

Rikosseuraamusesimiehen 15.11.2017 päivämäärän selvityksen mukaan kantelija on saanut tulosteen rangaistusajan suunnitelmastaan 15.10.2017. Selvityksessä ei oteta kantaa kantelijan esittämään yksityiskohtaiseen kuvaukseen tapahtumista liittyen rangaistusajan suunnitelman

pyytämiseen ja saamiseen. Rikosseuraamusesimies toteaa, että kantelija tuntuu sotkevan rangaistusajan suunnitelman seurantaosaan tehdyt kirjaukset ja itse rangaistusajan suunnitelman.

Aluekeskus on todennut lausunnossaan, ettei ole tarkoituksenmukaista, että vanki joutuu pyytämään suunnitelmaansa useita kertoja ja odottamaan pitkiä aikoja, ennen kuin saa sen haltuunsa. Aluekeskuksen mukaan viranomaisen velvollisuus vastata sekä suullisiin että kirjallisiin tiedusteluihin edellyttää, että myös rangaistusajan suunnitelman haltuun antamista koskeviin tiedusteluihin vastataan viipymättä.

Kantelijan vastineen mukaan toisin kuin rikosseuraamusesimies väittää, hän ei ole saanut rangaistusajan suunnitelman tulostetta 15.10.2017 eikä ole tuolloin keskustellut siitä kyseisen rikosseuraamusesimiehen kanssa. Kantelijan mukaan 15.10. oli sunnuntai eikä hän ole pyynnöstään huolimatta saanut apulaisjohtajalta vastausta, oliko rikosseuraamusesimies edes töissä tuona sunnuntaina. Kantelija kiinnitti huomiota myös siihen, että merkintä suunnitelman tulostamisesta hänelle 15.10. oli tehty 15.11. eli samana päivänä, jolloin rikosseuraamusesimies antoi selvityksen kanteluun. Kantelijan mukaan hän sai tulosteen suunnitelmasta vasta 1.12., ei 15.10. Kantelija on liittänyt vastineeseensa 1.12.2017 tulostetun rangaistusajan suunnitelman, josta näkyy, että tulostaja on kyseinen rikosseuraamusesimies. Lopuksi kantelija kiisti sekoittaneensa seurantaosaan tehdyt kirjaukset ja itse rangaistusajan suunnitelman, kuten rikosseuraamusesimiehen selvityksessä oli epäilty. Kantelija toteaa kritisoineensa sitä, ettei saanut tulostetta rangaistusajan suunnitelmasta. Kyse ei ole ollut seurantakirjauksista, vaan nimenomaan siitä rangaistusajan suunnitelmasta, jonka hän on tiennyt rikosseuraamusesimiehen pystyvän tulostamaan.

Asiassa lähetetyssä lisäselvityspyynnössä todettiin tältä osin, että kantelijan kertoma ja rikosseuraamusesimiehen selvitys ovat ristiriitaisia sen suhteen, onko kantelija saanut rikosseuraamusesimieheltä rangaistusajan suunnitelmastaan tulosteen 15.10.2017, ja että kantelijan mukaan hän sai tulosteen vasta 1.12.2017. Lisäselvityspyynnössä pyydettiin vielä selvittämään tätä ristiriitaa, sikäli kuin selvittäminen on mahdollista, lokitietojen avulla tai jollakin muulla vastaavalla tavalla.

Aluekeskus ilmoitti, ettei tietoa tulostusajankohdasta ole saatavissa. Aluekeskus totesi myös, että rikosseuraamusesimies on 15.11.2017 tehnyt rangaistusajan suunnitelmaan merkinnän siitä, että hän on 15.10.2017 tulostanut suunnitelman kantelijalle. Merkintä on tehty osioon tavoitteiden mukainen toiminta – ajattelu, käyttäytyminen ja asenteet vankilassa.

Omana kannanottonani totean seuraavan.

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Kantelija on kertonut tapahtumista yksityiskohtaisesti ja johdonmukaisesti. Asiaan annettu selvitys on ylimalkaisempi. Selvityksessä ei kiisteta sitä, että kantelija olisi tehnyt kaikki kertomansa kirjalliset ja suulliset pyynnöt. Epäselväksi on jäänyt, miksei kantelijalle ole - - - vankilassa vastattu hänen tiedusteluunsa, oliko rikosseuraamusesimies töissä sunnuntaina 15.10.2017. Tähän kantelijan vastineessa esittämään huomioon työssäolosta ei ole otettu kantaa myöskään lisäselvityksessä. Huomiota kiinnittää lisäksi, että merkintä tulosteen antamisesta on tehty kuukausi kerrottua tapahtumapäivää myöhemmin ja samana päivänä, kun selvitys kanteluun on annettu. Epäselvää on myös, miksi kantelija olisi pyytänyt 15.10.2017 jälkeen uuden tulosteen, joka on annettu hänelle 1.12.2017. Tietääkseni tuossa välissä rangaistusajan suunnitelmaa ei ole päivitetty, joten ainakin tavoitteiden toteutumista koskevien merkintöjen osalta uuden tulosteen pyytämiseksi ei olisi ollut tarvetta.

Käytettävissäni olevat tiedot siitä, milloin kantelija sai tulosteen rangaistusajansuunnitelmasta, ovat edellä kerrotuin tavoin ristiriitaisia. Tapahtumat jäivät epäselviksi.

Kantelijan kertomien pyyntöjen ajankohtia ja lukumääriä ei ole kiistetty. Vaikka tuloste olisi annettu kantelijalle 15.10.2017, sitä ei ole annettu riittävän nopeasti. Asiassa ei ole esitetty mitään perusteita sille, miksi tulostetta ei annettu viipymättä ensimmäisen pyynnön jälkeen. Sen perusteella, mitä kantelija kertoo rikosseuraamusesimiehen kommentoineen, muun muassa, että hän voi näyttää koneelta viimeisen päivityksen, koska hän ei pysty sitä tulostamaan, viittaa kuitenkin siihen, että kantelija ja rikosseuraamusesimies puhuvat osittain eri asioista. Tietokoneelta näyttäminen ja tulostamismahdollisuuden puuttuminen viittaavat seurantakirjauksiin, joita käsitellään seuraavassa jaksossa 3.8. Pidän silti selvitetynä, että kantelija on pyytänyt myös nimenomaan tulostettavissa olevaa rangaistusajan suunnitelmaansa, vaikka mahdollisesti on keskusteltu myös seurantakirjausosiosta, joka ei tulostu suunnitelmaan.

Katson, että rikosseuraamusesimies [Nimi] ei ole suorittanut tehtäviään asianmukaisesti ja viipymättä kantelijan pyydettyä tulostetta rangaistusajan suunnitelmasta.

3.8 Käsittelyajan ja vangille ilmoittamisen merkitseminen rangaistusajan suunnitelmaan, seurantakirjaukset ja niiden tulostamismahdollisuus

Kantelija otti esiin myös sen, että rangaistusajan suunnitelmasta ei käy ilmi, milloin se on viimeksi otettu uudelleen käsiteltäväksi eikä se, mistä kirjauksista vangille on annettu tieto. Hän ihmetteli myös sitä, onko ja voiko suunnitelmassa olla osia, joita ei pysty tulostamaan.

Aluekeskus lausui tältä osin muun muassa seuraavaa.

" - - - vankila on toimittanut selvitystensä liitteenä [kantelijan] rangaistusajan suunnitelman (tulostettu 28.8.2017). Suunnitelman ensimmäiseltä sivulta on nähtävissä [kantelijan] rikoksetonta elämäntapaa tukevat kuusi tavoitetta ja niiden toteutuminen. Aluekeskus toteaa, että rangaistusajan suunnitelman päivittämisen ajankohtia voi olla hankala jälkikäteen arvioida, sillä vankitietojärjestelmästä on nähtävissä ainoastaan viimeisin yksittäiseen tavoitteeseen liittyvä päivämäärä (päivämäärä ei tulostu rangaistusajan suunnitelmaan). Rangaistusajan suunnitelmaa päivitettäessä vankitietojärjestelmässä avataan yksittäisen tavoitteen etenemisen kohdalla ikkuna, josta valitaan sopiva vaihtoehto: 1) tavoite edennyt/osittain toteutunut, 2) ei edennyt/ei toteutunut tai 3) toteutunut (arvio vapautuessa). Seurantaa varten kyseisessä ikkunassa on tila, johon voi vapaasti kirjata vangin kyseiseen tavoitteeseen liittyviä asioita, kuten esimerkiksi päivämäärän rangaistusajan suunnitelman päivittämisestä."

Rangaistusajan suunnitelmaan ei siis tulostu näkyviin, milloin tavoitteiden toteutumisesta on vankilassa arvioitu, kuten kantelijakin kertoo. Myös perusteet, joilla arvio on tehty ja se, kuka sen on tehnyt, jäävät tulostumatta. Tämä on ollut esillä jo erässä aiemmassa kantelussa (EOAK/6734/2017). Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö selvitti tuolloin seuraavaa.

"Tavoitteiden toteutumisen seurantaa varten tehtävät merkinnät eivät valitettavasti teknisistä syistä näy vankitietojärjestelmästä tulostettavasta rangaistusajan suunnitelmasta, mistä syystä vangeille saattaa jäädä epäselväksi, millä tavoin tavoitteiden toteutumista on seurattu ja arvioitu. Tulostettavaan rangaistusajan suunnitelmaan tulee näkyviin vain tehty ja valittu johtopäätös, kuten esimerkiksi "Ei edennyt / Ei toteutunut". Rikosseuraamuslaitos toteaa, että asia pyritään ratkaisemaan toisella tavalla uudessa asiakastietojärjestelmässä (ROTI), jossa rangaistusajan suunnitelmien seurantaa ja käsiteltäväksi ottamista koskevat merkinnät ilmenisivät vangillekin selkeästi ja läpinäkyvästi."

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on selvittänyt vankitietojärjestelmän toimintaa rangaistusajan suunnitelmaan tehtävien kirjausten ja niiden tulostumisen osalta jo aiemminkin. Esimerkiksi päätöksessä 27.2.2015 (asiat 926/4/14 ja 4371/4/14) on todettu keskushallintoyksikön lausunnosta seuraavaa.

”Vankitietojärjestelmän teknisestä toteutustavasta johtuen [kirjauksen tehneen rikosseuraamusesimiehen] nimitunniste ja kirjauksen päivämäärä eivät kantelussa tarkoitettussa suunnitelman kohdassa [eli tavoitteiden toteutumista koskevassa kohdassa Rikoksetonta elämäntapaa tukevat tavoitteet ja toteutuminen] näy vangille rangaistusajansuunnitelmasta annettavassa tulosteessa. Järjestelmästä on kuitenkin nähtävissä, että rikollisesta elämäntavasta ja toiminnasta irtautumista koskevassa kohdassa on merkintä ”22.1.2014/ ei merkintää tavoitteena olevasta yksilötyöstä, VH, rse, Riv”. Keskushallintoyksikön mukaan vanki saa halutessaan tiedon merkintöjen tekijästä ja merkitsemisen ajankohdasta siten, että vanki voi pyytää saada nähdä tiedot tietokoneen näytöltä.”

Vankitietojärjestelmässä on siis olemassa tavoitteiden toteutumisen arviointiin liittyvä välilehti tai ”ikkuna”, jolle voidaan merkitä esimerkiksi, kuka tavoitetta on arvioinut, milloin tämä on tapahtunut ja millä perusteilla arvio on tehty. Nämä tiedot, joita tässä päätöksessä nimitetään myös seurantatiedoiksi, eivät kuitenkaan tulostu näkyviin tulostettaessa rangaistusajan suunnitelmaa. Ongelma on Rikosseuraamuslaitoksessa tiedossa ja se on tarkoitus korjata.

Tulostumatta jäävät tiedot ovat vangille merkityksellisiä. Tosin, jos vankila menettelee tavoitteiden toteutumisarvion päivittämisen suhteen edellä kohdassa 3.2.2 kerrotulla tavalla eli päivittäminen tehdään vangin kanssa yhdessä asiasta keskustellen ja mahdolliset kirjaukset hänen kanssaan läpi käyden, vangin tarve saada tietää, miten tavoitteet etenevät, toteutuu ilman tulostettakin tässä yhteydessä. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, että vangilla on oikeus pyytää itseään koskevia asiakirjoja, jotka voivat olla myös sähköisessä muodossa.

Vaikka tavoitteen etenemisestä tehtävät tarkemmat kirjaukset eivät tulostu rangaistusajan suunnitelmaan, ne on luonnollisesti mahdollista tulostaa muutoin. Merkintöjen teksti voitaneen esimerkiksi kopioida ja siirtää tekstinkäsittelyohjelmaan, josta se tulostetaan, tai näyttöruudusta voidaan ottaa niin sanottu kuvakaappaus, kuten tämän asian esittelijä on pyytänyt aluekeskuk- sen lakimiestä tekemään kantelijan tavoitteiden toteutumista koskevien kirjausten osalta. Jotta vanki voi saada tulosteena myös nämä itseään koskevat tiedot, keskushallintoyksikön lienee syytä ohjeistaa alaistaan hallintoa, mikä on teknisesti järkevin ratkaisu niiden tulostamiseksi.

4 TOIMENPITEET

Saatan - - - vankilan tietoon seuraavat käsitykseni

- kohdassa 3.2.2 esittämäni käsityksen vangin osallistumisesta rangaistusajan suunnitelman päivittämiseen ja
- kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen rangaistusajan suunnitelman päivittämisestä

Saatan - - - vankilan tietoon myös kohdassa 3.5.6 tavoitteiden toteutumisen arvioinnin ongelmista esittämäni.

Saatan rikosseuraamusesimies [Nimi] tietoon kohdassa 3.7 esittämäni käsityksen rangaistusajan suunnitelman tulostamisesta viipymättä.

Saatan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon ja huomioon otetavaksi kohdissa 3.6 ja 3.8 toteamani.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni - - - vankilan johtajalle, rikosseuraamusesimies [Nimi] sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Lähetän päätökseni tiedoksi - - - rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja arviointikeskukselle.